

- ชื่อเรื่อง : การเปลี่ยนแปลงและรูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้านในเขตป่าไม้ :
การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ
- ผู้วิจัย : นายวิยุทธ์ จำรัสพันธุ์
นางสาวดารารัตน์ เมตตาริกานนท์
นายชลิต ชัยครรชิต
- ที่ทำงาน : โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น โทร. (043) 241736
- ช่วงเวลาที่ทำเนิการวิจัย : 15 มีนาคม 2531 - 28 กุมภาพันธ์ 2532

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง และเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้านที่อยู่ในเขตป่าไม้

ระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้ในโครงการนี้ ได้แก่ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกหมู่บ้าน 2 แห่ง ซึ่งเกิดจากการจัดตั้งของทางราชการและหมู่บ้านที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นสถานที่ศึกษา โดยนักวิจัยของโครงการได้เข้าไปอาศัยในหมู่บ้านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกตามประเด็นคำถามซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพทั่วไป และประวัติการตั้งถิ่นของหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมือง และการพัฒนาของหมู่บ้าน ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแต่ละหมู่บ้านจะนำมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อหาคุณลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างตามประเด็นที่ศึกษา เพื่อเลือกค้นหาเหตุการณ์อันเป็นประเด็นสำคัญอันจะนำไปสู่การสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แม้ว่าหมู่บ้านทั้ง 2 แห่งจะมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน แต่ลักษณะที่หมู่บ้านทั้งสองมีส่วนร่วมกันในกระบวนการการตั้งถิ่นฐานคือ ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติที่มีอิทธิพลต่อการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านที่เป็นญาติพี่น้องกันมักตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ กัน สถาบันทางสังคมของหมู่บ้าน เช่น วัด โรงเรียน กลุ่มผู้อาวุโสมีบทบาทน้อยมากในการพัฒนาหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับวัดและโรงเรียนเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นนัก ระบบอาวุโสของหมู่บ้านมีบทบาทและความสำคัญลดลงในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความต้องการที่ดินทำกินเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้ชาวบ้านอพยพเข้าสู่หมู่บ้าน ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านทั้ง 2 แห่ง ขึ้นอยู่กับการผลิตพืชเศรษฐกิจ การหาของป่า การรับจ้างระบบตลาดของผลผลิตทางการเกษตรแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ชาวบ้านนำผลผลิตมาขายให้กับพ่อค้าผู้รับซื้อในตัวอำเภอโดยตรง หรือขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางภายในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วพ่อค้าคนกลางในระดับหมู่บ้านนี้จะนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายให้กับพ่อค้าในอำเภออีกทอดหนึ่ง

3. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กลไกที่สำคัญในการปกครองและการพัฒนาหมู่บ้านได้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงผลประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ การทะเลาะวิวาท ซึ่งเกิดจากเหตุผลส่วนตัว ในกระบวนการผ่อนคลายความขัดแย้งนี้ วัด ระบบอาวุโสมีบทบาทน้อยมาก และมีแนวโน้มว่าชาวบ้านจะหันไปพึ่งองค์การภายนอกหมู่บ้านมากขึ้นในการยุติปัญหาความขัดแย้ง ทั้งนี้เพราะความเสื่อมศรัทธาในสถาบันที่ทำหน้าที่ดังกล่าวของหมู่บ้าน

4. รูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้าน โครงการพัฒนาที่หน่วยงานภายนอกนำเข้าไปดำเนินการในหมู่บ้านมักจะทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการโครงการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีผลทำให้การกระจายผลประโยชน์ไม่ทั่วถึงอันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มผู้นำของหมู่บ้านและเนื่องจากหน่วยงานที่นำโครงการเข้าไปดำเนินการขาดการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีผลทำให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกไปภายในระยะเวลาไม่นานนักภายหลังจากที่ผู้ดำเนินโครงการถอนตัวออกจากหมู่บ้าน

Research Title : The Changes and Pattern of Village Development
in Forest Area : A Comparative Analysis

Researchers : Viyouth Chamruspanth
Dararat Mettariganond
Chalit Chaikanchit

Office : Social Forestry Research Project, The Faculty
Humanities and Social Sciences, Khon Kaen
University, Khon Kaen 40002 THAILAND.

Research Period : March 15, 1988 - February 28, 1989

Abstract

This research study aimed at studying primarily the economic, social, cultural, and political changes; and secondly the development pattern of villages in forest area.

The study applied the qualitative research method. Two villages were selected, one being founded by the government and the other was naturally established. The researchers temporarily lived in the villages in order to collect relevant information. The observations were conducted through the researchers' participant observation. In-depth interviews were also carried out specifically on the general conditions, the history of villages' foundation, the economic, social, cultural, and political changes, and the development of the villages. The information collected from each village was analyzed comparatively in order to determine the similarity and difference in terms of the items studied. Following this, important occurrences were selected for the concrete conclusion.

From the analysis, the research results can be concluded as follows:

1. The Social Changes. Although the characteristics of village settlement varied, the two villages still shared a common trait, i.e., the relations through kinship played an important role on the settlement of the villagers. Villagers who were related by blood would settle their homes next to one another. It was found that the relationships among the village, the temple, and the school were not good. The senior group participated very little in the village development. Also, in various village activities, seniority played a less important role.

2. The Economic Changes. The demand for land area for their occupational purposes was the important factor which drew the villagers to the village. The economic structure of the two villages was based on the production of cash crops, the collection of forest products, and employment. The marketing of the agricultural products could be classified into two types: either the villagers brought their products to the traders in the district, or they sold their products to middlemen in the village or in the nearby villages. The middlemen would in turn sell the products to the district traders.

3. The Political Changes. The important mechanic in the governing and the development of the villages was the village committee. Arising conflicts were mostly due to the competition for the benefits on natural resources, or other personal matters. To lessen these contradictions, the temple and the senior group played very little roles. The villagers tended to rely on external bodies in order to reconcile their conflicts. This was due to the villagers' little trust on the village responsible institutions.

4. The Pattern of the Village Development. The development projects carried out in the villages by external units relied on the village committee as the projects administrators at the village level. This had an effect on the unequal distribution of potential benefits, leading to contradictions between villagers and village leaders. Moreover, those external units failed to carry out continuous follow-up and evaluation of their projects; resulting in the stoppage or cancellation of the projects shortly after the project implementors left the villages.